

Grote waternavel in de Bloemendalerpolder te Weesp,

Aanvullende onderbouwing, 19 oktober 2018

Inleiding

In de Bloemendalerpolder wordt een woonwijk ontwikkeld van 2700 woningen en bijbehorende voorzieningen. Ten behoeve van de woonwijk is compensatie van het biotoop voor de heikikker, rugstreeppad en platte schijfhoren noodzakelijk. Bekend is dat deze soorten verspreid over de Bloemendalerpolder voorkomen. Om de populatie in stand te houden worden verschillende maatregelen genomen; er wordt een compensatiegebied ingericht, er wordt een metapopulatie gestimuleerd en binnen de werkvelden worden de beschermde dieren afgevangen en buiten de invloedssfeer van het werk weer vrijgelaten.

Voor de platte schijfhoren betekent dit dat de vegetatie en het sapropelium uit de sloten wordt overgezet naar een nieuwe watergang en dat het water uit die sloten wordt overgepompt naar sloten buiten de invloedssfeer van de activiteiten. Ondanks alle zorgvuldig uitgevoerde werkzaamheden is het onmogelijk om alle exemplaren van de platte schijfhoren over te zetten vanwege het feit dat de eitjes maar 0,6 mm groot zijn en dus nooit allemaal waargenomen kunnen worden. Daarom is hiervoor op 1 november 2017 ontheffing verleend (nr. RUD17.213991). In de onderbouwing van de ontheffing is dat als volgt verwoord: *“Echter, ondanks deze maatregelen kan, gelet op de grootte van de eieren en exemplaren van de soort (eieren, juveniele en volwassen exemplaren van deze soort worden vernield. Om die reden is een ontheffing van het verbod op het doden van dieren, artikel 3.5 lid 1 van de Wnb, alsmede een ontheffing van het verbod op het opzettelijk vernielen van eieren, artikel 3.5 lid 3 van de Wnb, noodzakelijk.”*

Grote waternavel

Dat de grote waternavel in sloten in de Bloemendalerpolder voorkomt, was ten tijde van het aanvragen en het verlenen van de ontheffing wel bekend, maar niet in deze omvang en intensiteit. Daarom is daar in de aanvraag en de ontheffing geen aparte aandacht aan besteed. Nu is gebleken dat de grote waternavel in grote delen van de Bloemendalerpolder voorkomt, is als gevolg daarvan frictie ontstaan tussen het overzetten van de platte schijfhoren en het voorkomen van besmetting met de grote waternavel. Immers de platte schijfhoren moet effectief gescheiden worden van de grote waternavel. Het uitzetten van de grote waternavel leidt immers tot woekering en achteruitgang van de functionele biodiversiteit.

In 2017 was duidelijk dat de sloten rondom de voormalige boerderij langs de Korte Muiderweg begroeid waren met grote waternavel. In verband daarmee zijn toen vanuit een aantal sloten geen platte schijfhorens overgezet. Buiten deze infectiehaard waren geen groeiplaatsen van de grote waternavel geconstateerd. Eerst in de nazomer van 2018 bleek dat de invasieve soort een veel groter gebied heeft geïnfecteerd.

Bekend is dat de grote waternavel een sterke verbreider is en zich ook zeer snel kan uitbreiden. Zodra er een haard is zal als gevolg van die snelle uitbreiding, de watergang snel verstopt raken. Het is echter verrassend dat de uitbreiding zich niet beperkt tot een hoek van de Bloemendalerpolder, maar dat de soort nu tot ver in het gebied wordt aangetroffen. Oorspronkelijk komt de grote waternavel uit Chili en Peru. Zowel Chili als Peru kent klimaatzones met een vergelijkbaar weertype van de afgelopen zomer in Nederland. Mogelijk was de temperatuur en het droogvallen van watergangen in de zomer van 2018 de oorzaak voor de explosieve groei van de grote waternavel. De grote waternavel groeit ook op droogvallende oevers. Veel inheemse waterplanten kunnen hier niet groeien. De concurrentiekracht van de grote waternavel is waarschijnlijk de tweede oorzaak van de woekering. Tot slot is vanwege de droogte het oppervlaktewater in de Bloemendalerpolder mogelijk sterker in beweging geweest dan

normaal vanwege het verpompen van het water. Dit is dan het derde mechanisme dat heeft bijgedragen aan de verspreiding over de Bloemendalerpolder. Een poldersloot is geen stilstaand, maar zeer zwak stromend water. Zodra er water wordt verpompt zal er een sterkere stroming zijn. Bedacht moet worden dat de grote waternavel zich al kan uitbreiden met een fragmentje van een stengel. Een dergelijk fragmentje kan eenvoudig over grote afstand wegdrijven en elders tot een plant ontwikkelen.

In het factsheet van het ministerie van EZ (zie bijlage) wordt de grote waternavel als volgt beschreven: de grote waternavel is een overblijvende oeverplant die in de oever wortelt. De plant vormt lange stengels met brede, niervormige bladeren die op het wateroppervlak drijven. Ze kunnen tot 30 cm boven het wateroppervlakte uitsteken. De plant groeit zeer snel en is in staat hele waterlichamen met een dichte mat van stengels te overgroeien, waardoor alle aanwezige inheemse waterplanten worden verdrongen. De dichte matten leiden tot afname van licht in het water en tot zuurstofgebrek in het water. Dit is ook schadelijk voor de inheemse waterfauna.

De dichte matten van grote waternavel kunnen de doorstroming van watergangen belemmeren. De plantenmassa kan losraken en zich ophopen bij gemalen, stuwen en andere waterwerken. Ook wordt de kans op een overstroming vergroot. De recreatieve mogelijkheden, zoals zwemmen, pleziervaart en hengelsport, nemen af.

Verordening Europese Unie

De Europese Unie heeft op 22 oktober 2014 een verordening omtrent preventie en beheersing van invasieve soorten aangenomen (verordening EU nr. 1143/2014). Volgens artikel 4 van deze Verordening stelt de Commissie een lijst vast van voor de Unie zorgwekkende invasieve uitheemse soorten (Unielijst). Een geconsolideerde versie van deze Unielijst is beschikbaar op http://ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/list/index_en.htm. De grote waternavel (*Hydrocotyle ranunculoides*, in het Engels de floating pennywort) is aangewezen als een dergelijke zorgwekkende invasieve soort. Zie ook de volgende Europese brochure van de Europese Unie: http://ec.europa.eu/environment/nature/pdf/IAS_brochure_species.pdf.

Volgens artikel 7 van de Verordening mogen zorgwekkende invasieve uitheemse soorten niet opzettelijk:

- a) op het grondgebied van de Unie worden binnengebracht, ook niet door middel van doorvoer onder douanetoezicht;
- b) worden gehouden, ook niet in een gesloten omgeving;
- c) worden gekweekt, ook niet in een gesloten omgeving;
- d) naar, uit of binnen de Unie worden vervoerd, behalve om in het kader van uitroeiing naar voorzieningen te worden vervoerd;
- e) in de handel worden gebracht;
- f) worden gebruikt of uitgewisseld;
- g) worden toegestaan zich voort te planten, te worden gekweekt of geteeld, ook niet in een gesloten omgeving; of
- h) worden vrijgelaten in het milieu.

Op grond van artikel 8 van de Verordening kan in afwijking van hetgeen onder a), b), c), d), f) en g) van bovengenoemd artikel is bepaald, vergunning worden verleend voor bepaalde instellingen. De lidstaten stellen hiervoor elk een eigen vergunningensysteem vast. Voorts kan de Europese Commissie op grond van artikel 9 van de Verordening toestemming verlenen voor andere activiteiten, mits sprake is van een uitzonderlijk geval van dwingend algemeen belang (o.a. van sociale of economische aard).

In dit geval zou bij de beoogde werkwijze voor het overzetten van de platte schijfhoren sprake zijn van een handeling als bedoeld onder h); vrijlaten van een zorgwekkende invasieve soort in het milieu. Het toegestane vergunningensysteem van artikel 8 van de Verordening ziet hier echter niet op. Ook de toelatingsmogelijkheid van artikel 9 van de Verordening is hier niet toepasselijk, omdat die bepaling slechts voorziet in activiteiten ten behoeve van een dwingend algemeen belang. Aldus vormt de aanwezigheid van de grote waternavor en het verbod als uiteengezet in artikel 7 van de Verordening een dwingende belemmering om de grote waternavor over te brengen naar nieuwe sloten.

Uit een inventarisatie van de afgeschermdede delen in de Bloemendalerpolder in 2018 blijkt dat de grote waternavor, op één sloot na, in vrijwel alle sloten binnen de afschermdede vakken voorkomt; vaak in uitbundige groeiplekken dan wel verspreid in kleine plekken of solitair groeiende planten. Over het algemeen is de gehele watergang geïnfecteerd. Maar ook als de grote waternavor enkel in delen van de sloot voorkomt, zal toch de hele sloot geïnfecteerd zijn omdat er altijd uitwisseling is. Doordat de sloten met elkaar in verbinding staan, is de grote waternavor door het hele (uitgeschermdede) gebied verspreid.

Werkwijze

Bij de ontwikkeling van de woonwijk in de Bloemendalerpolder worden jaarlijks delen van de polder afgeschermd met een amfibieënschermdede. Binnen de schermen worden de beschermde soorten afgevangen. Verder wordt t.b.v. de platte schijfhoren de vegetatie en het sapropelium uit de sloten overgezet buiten de invloedssfeer van het werk. Bij het overzetten van de watervegetatie en het sapropelium gaan ook de platte schijfhorens en eieren mee. Tot slot wordt het water uit de sloten overgepompt naar buiten de afscherming. Vervolgens worden de sloten gebaggerd. Deze werkzaamheden worden of onder begeleiding van of door een ecoloog uitgevoerd. Als deze werkzaamheden zijn uitgevoerd wordt het perceel, inclusief de leeggemaakte watergang, voorbelast met zand, bouwrijp gemaakt en vervolgens bebouwd. Zolang de bouw duurt blijft het amfibieënschermdede functioneel aanwezig.

Deze werkwijze kan door de aanwezigheid van de grote waternavor niet langer worden gevolgd omdat met het overzetten van de watervegetatie en de platte schijfhoren, onvermijdelijk ook fragmenten van de grote waternavor worden overgezet naar de nieuwe watergangen en daarmee wordt de invasieve exoot verspreid over het compensatiegebied. De soort kan daar gaan woekeren en maakt het habitat van de watergangen ongeschikt voor de platte schijfhoren en ongeschikt als voortplantingswater voor amfibieën.

Het overzetten van de platte schijfhoren en het sapropelium kan dus uitsluitend worden uitgevoerd vanuit sloten of slootdelen die niet zijn geïnfecteerd. De grote waternavor is als gezegd een zeer sterke verbreider en daarom wordt een veilige afstand aangehouden vanaf de groeiplekken. Van een grote groeiplek wordt een afstand van 10 meter aangehouden als geïnfecteerd en vanaf individuen en zeer kleine groeiplekken wordt een afstand van 5 meter aangehouden als geïnfecteerd. Deze stroken worden gekarteerd in de weken voorafgaande aan het overzetten van de platte schijfhoren. Een grote groeiplek wordt hierbij gedefinieerd als een plek met een sluitend vegetatiedek van 1 m² of meer. Een zeer kleine groeiplek is een plek waar een tiental planten groeien zonder sluitend vegetatiedek. De inventarisatie van de grote waternavor is separaat bijgevoegd.

Uitsluitend uit niet geïnfecteerde plekken die minimaal 10 meter lengte hebben wordt conform de ontheffing de platte schijfhoren overgezet. Deze werkwijze wordt in één keer uitgevoerd (door het overzetten van de vegetatie komt de watergang in turbulentie en zal de grote waternavor zich verder verspreiden over de watergang). De turbulentie van het slootwater dat ontstaat door het machinaal verwijderen van de vegetatie en het sapropelium zorgt dat het water sterk in beweging komt. Door de waterbeweging zullen fragmenten van de grote waternavor zich verspreiden over

de gehele sloot. Daarbij is een stengeltje van één cm genoeg voor een nieuwe vestiging. Die kleine fragmenten kunnen niet worden niet tegengehouden bij het overpompen van het water (minimaal 5.000 m³ (sloot lengte minimaal 5 Km, breedte en diepte gemiddeld één meter). Verspreiding via het verpompte water is daarmee niet te voorkomen.

De stolonen (de stengels waarmee de plant zich vegetatief vermeerdt) hebben een dikte van 3 tot 5 mm, de platte schijfhoren heeft een doorsnede (als volwassen exemplaar) van 6 mm. Mechanisch scheiden van de stengelfragmenten en de platte schijfhoren is daarmee praktisch niet uitvoerbaar. Daarbij komt dat filtratie van een dergelijke hoeveelheid water met veel kracht plaatsvindt (het water wordt door een zeef geperst), iets waar de kwetsbare platte schijfhoren niet tegen kan. Om die reden kan ook het water uit de geïnfecteerde sloot niet worden overgepompt naar een niet-geïnfecteerde sloot.

De consequentie is dat er beduidend minder platte schijfhorens worden overgezet naar de nieuwe watergangen in de Bloemendalerpolder dan waar van uit werd gegaan bij het aanvragen en verlenen van de ontheffing.

Huidige werkwijze	Nieuwe werkwijze
Met een kraan opscheppen van de watervegetatie uit de sloot en deze planten, met de platte schijfhorens, uitzetten in een nieuwe watergang binnen het compensatiegebied	Het in kaart brengen van de verspreiding van de grote waternavel in de sloten
Het opscheppen van het sapropelium uit de sloot en deze overzetten naar een nieuwe sloot	Met een kraan opscheppen van de watervegetatie met platte schijfhorens uit de sloot waarin geen grote waternavel groeit en deze planten uitzetten in een nieuwe watergang binnen het compensatiegebied
Het overpompen van het water uit de sloot naar een sloot die niet gedempt gaat worden.	Het opscheppen van het sapropelium uit de sloot waarin geen grote waternavel groeit en deze overzetten naar een nieuwe sloot.
	Het overpompen van het water uit de sloot waarin geen grote waternavel groeit naar een sloot die niet gedempt gaat worden.
	Voor de sloten waarin wel enkele plekken met grote waternavel wordt aangetroffen wordt op die delen waar geen grote waternavel groeit de vegetatie, met platte schijfhorens en het sapropelium in één beweging opgeschept en overgezet naar een nieuwe watergang (bij voorkeur een andere dan de watergang waarin schoon materiaal is uitgezet).
	In sloten waar een dekkende laag grote waternavel voorkomt worden geen acties uitgevoerd om platte schijfhoren over te zetten.
	De volgende jaren controleren of er – ondanks de voorzorg – grote waternavel groeit in de nieuwe watergangen, en deze verwijderen.

Tabel 1. Overzicht van de huidige en de nieuwe werkwijze omtrent de platte schijfhoren.

Gevolgen voor de populatie, gunstige staat van instandhouding

De platte schijfhoren is een kleine waterslak (circa 6 mm) die voorkomt in vegetatierijk water. De platte schijfhoren is op verschillende plekken aangetoond in de Bloemendalerpolder. De analyse daarop is dat de platte schijfhoren in alle sloten met een goed ontwikkelde watervegetatie voorkomt. In watergangen met nauwelijks vegetatie of met een gesloten plantendeck (grote waternavel of eendenkroos) zal de platte schijfhoren niet of nauwelijks voorkomen.

De platte schijfhoren heeft een snelle reproductie. Dat betekent dat als er platte schijfhorens worden uitgezet in een geschikt water, deze watergang snel bevolkt zal zijn met een levenskrachtige populatie. Vanuit ecologisch oogpunt is het overzetten van een beperkt deel van een populatie platte schijfhoren uit een bestaande bevolkte watergang naar een nieuw gegraven watergang al voldoende om de populatie in stand te houden. Vanuit dat ecologisch oogpunt is het dus niet noodzakelijk om alle platte schijfhorens uit een te dempen waterstelsel over te zetten. Er zijn geen kwantitatieve gegevens bekend over het aantal platte schijfhorens in de watergangen van de Bloemendalerpolder. Er is wel een verhouding bekend tussen de verschillende schijfhorens (kwalitatieve gegevens), maar hieruit kunnen geen conclusies over de omvang van de populatie worden getrokken. Gelet op de snelle reproductie van de soort, heeft het beperkt overzetten in verband met de grote watervlakte geen invloed op de gunstige staat van instandhouding van de soort.

Het overzetten van de grote watervlakte (of partikels van deze soort) naar een watergang leidt tot een woekering van de grote watervlakte en tot een devaluatie van de functionele biodiversiteit in de besmette watergang. Omdat ondanks alle voorzorgsmaatregelen geen absolute garantie is te geven dat er geen grote watervlakte "opduikt" in andere watergangen is nazorg en beleid hieromtrent van belang. Vanwege de korte termijn die resteert wordt voorgesteld deze aanpak op een later tijdstip nader uit te werken. Uiterlijk januari komen we met een onderbouwde aanpak omtrent de grote watervlakte voor de komende jaren in de gehele Bloemendalerpolder.

Planning

De planning bevat een korte termijn planning en een planning voor de komende jaren. Voor de korte termijn is het noodzakelijk om de voorbereidingen voorafgaand aan het voorbelasten in de nu afgeschermdes percelen uit te voeren. Gevolg van het niet volgen van de planning is dat er stagnatie in de bouw ontstaat waardoor de geplande woningen, waaraan grote behoefte is, (veel) later opgeleverd kunnen worden en er bovendien een zeer forse financiële schade wordt geleden.

De complete planning voor 2018 binnen de afgeschermdes percelen is als volgt (de bedoelde percelen staan op de bijgeleverde kaart):

- vóór 15 augustus 2018 plaatsen van amfibieschermen, plaatsen afgesloten vangemmers en plaatsen vangkruizen (uitgevoerd);
- vanaf 15 augustus 2018 afvangen heikikker en rugstreeppad uit de afgeschermdes percelen. Het afvangen is conform de ontheffing volbracht als er vijf dagen geen heikikker of rugstreeppad wordt gevangen (in uitvoering c.q. grotendeels uitgevoerd);
- in september inventariseren en karteren van de grote watervlakte binnen de afgeschermdes percelen (uitgevoerd);
- tussen begin september en november overzetten van de platte schijfhoren conform de ontheffing (in uitvoering);
- na uitvoering van het overzetten baggeren van de watergangen (volgens planning maandag 22 oktober start);
- vanaf week 44 starten met voorbelasten van de vrijgegeven percelen (in planning).

De planning voor de langere termijn (volgend jaar) is nog niet in detail te geven. In het te schrijven voorstel m.b.t. de grote watervlakte zal nader worden ingegaan op de planning die hiermee samenhangt. Deze zal daarna geïntegreerd worden in de overall planning.

Inventarisatie

Voor de gegevens over de inventarisatie verwijzen we naar de bijlage "Inventarisatie grote watervlakte, versie 2".

Verbodsbepalingen

In de watergangen met een gesloten vegetatiedek van grote waternavel (of eendenkroos) is te weinig zuurstof aanwezig voor de platte schijfhoren. Het niet overzetten vanuit deze sloten geeft dus geen conflict met de Wet natuurbescherming of de ontheffing.

Het niet overzetten van de platte schijfhoren uit watergangen die zijn begroeid met grote waternavel, maar die geen gesloten vegetatiedek hebben is, behoudens ontheffing, in strijd met artikel 3.5, lid 1, 3 en 4 van de Wet natuurbescherming. Het wel overzetten van de platte schijfhoren vanuit deze watergangen is in strijd met de hiervoor genoemde Verordening.

Belangenafweging & alternatieven

De afweging tussen het belang van behoud van de natuurwaarden en het belang van de bouw van de woonwijk is in een eerder stadium gemaakt. Het belang voor het overzetten van de platte schijfhoren en het voorkomen van infectie met grote waternavel wordt hieronder samengevat. Het overzetten van de platte schijfhoren heeft twee doelen: ten eerste het voorkomen van onnodige sterfte en ten tweede het behouden van de populatie. Het belang van het niet-overzetten van de grote waternavel heeft minimaal vier doelen:

1. het voorkomen van een overtreding van Verordening (EU) nr. 1143/2014;
2. het voorkomen van besmetting van nieuwe watergangen;
3. het voorkomen van schade in het compensatiegebied voor heikikker, rugstreeppad en platte schijfhoren, en;
4. het voorkomen van visueel onaantrekkelijke watergangen binnen de woonwijk.

Alternatieven:

1. de grote waternavel uit de watergangen verwijderen en daarna de platte schijfhoren overzetten. Bij het verwijderen van de grote waternavel zullen echter altijd kleine delen achterblijven in de watergang. Deze zullen weer uitgroeien tot omvangrijke groeiplekken. Bovendien is het onmogelijk om de grote waternavel te verwijderen zonder dat daarbij ook platte schijfhorens meegaan. Het effectief en duurzaam verwijderen van de grote waternavel uit de watergangen in de Bloemendalerpolder is niet in één jaar uitvoerbaar. Het vergt een langere en intensieve inspanning. Bedenk dat de Waterschappen jaarlijks miljoenen uitgeven voor bestrijding van deze soort. Dit is praktisch niet uitvoerbaar.
2. de waterplanten van de geïnfecteerde watergangen visueel inspecteren en de platte schijfhorens uit de vegetatie plukken met een pincet. De platte schijfhoren is – zoals de naam al aangeeft een plat rond schijfje. De doorsnede van het schijfje is 6 mm en maximaal 0,8 mm dikte. Het aantal windingen bepaalt welke schijfhoren het is. We spreken over ruim 5 Km slootlengte dat begroeid is met waterplanten. Als een sloot gemiddeld een meter breed is en voor 25% is begroeid en de waterplanten zijn gemiddeld 25 cm, spreken we over (grof geschat) 625 m³ waterplanten die visueel moeten worden onderzocht. Alle waterplanten – enkele honderden kubieke meters waterplant – zullen dan in depot gezet moeten worden en dan moeten alle waterplanten stuk voor stuk geïnspecteerd worden op het voorkomen van schijfhoren. Deze moeten dan met een pincet worden “geplukt” en uitgezet in een niet-geïnfecteerde watergang. Dit is praktisch niet uitvoerbaar.
3. het spoelen van de vegetatie (incl. grote waternavel). De vegetatie van de sloten waar de grote waternavel is aangetroffen moet dan in depot worden gezet. De planten moeten dan gewassen of gespoeld worden om de platte schijfhoren te scheiden van de vegetatie. Bij het spoelen of wassen zal het afbreken van fragmenten van de grote waternavel niet te vermijden zijn. Er worden dan twee fracties verkregen: een natte fractie van platte schijfhoren gemengd met fragmenten van de grote waternavel, en een tweede droge fractie van waterplanten (met daarop waarschijnlijk nog platte schijfhorens). Het spoelen of wassen kan – vanwege de

hoeveelheid van enkele honderden kubieke meters materiaal – alleen op industriële schaal worden uitgevoerd. Het is daarbij niet te vermijden dat er fragmenten van de grote watervlakte achter blijven in de natte fractie en dat de plant hiermee verspreid wordt over het compensatiegebied. Dit alternatief is aldus geen adequate oplossing.

Op basis van bovenstaande moet geconcludeerd worden dat geen van de hiervoor beschreven alternatieven uitvoerbaar is.

Conclusie

De onderbouwing van de ontheffing van artikel 3.5 lid 1 Wnb voor het doden van de platte schijfhoren van 1 november 2017 dient op basis van dit projectplan te worden aangevuld. Het gebied waarop de nadere onderbouwing van de ontheffing betrekking heeft, staat op de meegeleverde kaart. Ik verzoek u de onderbouwing van de ontheffing aan te passen en vooruitlopend daarop akkoord te gaan met de voorgestelde nieuwe werkwijze.

5.1.2e

Els & Linde b.v.